

## **A sinfalvi rombolások és a magyar sajtó.<sup>1</sup>**

Az Unitárius Irodalmi Társaság legutóbbi ülésén Végh József, az Ellenzék szerkesztője az emlékezetes sinfalvi rombolásokról beszélt. Sinfalva az idegen megszállás egyik legszomorúbb fejezete. Előadását, mely kortörténeti dokumentum itt adjuk:

Nem célom a múlt sebeit feltépni. Hogy székfoglaló előadásul a sinfalvi rombolások történetét és a magyar sajtónak ezzel kapcsolatos szerepét választottam, annak kizárólagosan a gyászos emlékű események unitárius vonatkozásai az okai. Hiszen mindannyian tudjuk, hogy a sinfalvi rombolások és vérengzések áldozatainak legnagyobb része unitárius híveink közül került ki. *És ugyanekkor háldával és szeretettel kell visszaemlékeznem néhai nagynevű püspökünkre, Dr. Boros Györgyre, aki a magyar újságírók ellen a sinfalvi beszámoló miatt indított monstre-sajtóperben koronatanú volt és a félelmetes sajtóügyész éles kirohandaival szemben is bátran és gerincesen a magyar újságírók védelmére kelt.* Veszélyes dolog volt annak idején az igazságot megmondani. Boros György dr. vállalta azt, hogy élete alkonyán megjelenjék a bíróság előtt, órákhosszat várakozzék a törvényszéken és a keresztkérdések pergőtüzében is kitartson az igazság mellett. Ezek azok a vonatkozások, amelyek miatt nekünk, unitáriusoknak örökre emlékezetünkben kell tartanunk a sinfalvi eseményeket. Fordítsuk vissza a történet szekerét. Kalandozzunk el kisebbségi múltunkban, amely annyi hősieles küzdelemmel volt teljes. Nem azért tesszük, mintha önmagunknak keresnénk dicsőséget vagy elismerést, amikor ezekről az eseményekről újra megemlékezünk. A bátor és gerinces magyar álláspont kötelesség volt. Nem jár ezért senkinek különösebb jutalom. Visszaemlékezni annyit jelent, mint felfrissíteni az eseményeket és a tanulságokból okulni. Kizárólagosan ezek az

---

<sup>1</sup> Székfoglaló az Unitárius Irodalmi Társaság 1941. május 18-án tartott felolvasó ülésén.

okai annak, hogy most néhány pillanatra ismét leperegnek előttünk a sinfalvi rémtörténetek. Nem célunk viszont gyűlölet hínérése. Ugyanakkor, amikor kisebbségi sorsunk szenvedései közül ezt a hírhedt történetet felidézzük, az az álláspontunk, hogy az ártatlanul elszenvedett megaláztatások után a megértést kell hirdetnünk. Ne essünk azokba a hibákba, amelyek a kártyavárszerűen felépített Nagyrománia szétrombolására vezettek.

Sinfalva, ez a gyönyörű fekvésű aranyosszéki falu, ma is román impérium alatt áll. Lakosai nem tehettek arról, hogy a tordai antirevizión gyűlésről hazatérő felizgatott román tömegek gyűlölségét magukra vonták. Törhetetlen hűséggel kitartottak magyarságuk mellett, ugyanakkor azonban sohasem akartak államot képezni az akkori román államban és erőszakolt ürügyekkel sem lehetett megfosztani őket jogi szempontból életlehetőségeiktől. Tisztán annak voltak az áldozatai, hogy magyarok és ezt még a román kormányzat is elismerte akkor, amikor a helyszínen tartott vizsgálat után az unitárius egyház közbenjárására Dr. Hatieganu Emil útján kártérítési összegeket utaltatott ki részükre.

Gyönyörű májusi napon történt 1933-ban a sinfalvi rombolás. Senkisé sejtette előre, hogy mi készül. Sinfalva népe békés munkával foglalkozott, amikor május 29-nek délutánján, fél 5 óra tájban megérkezett a sinfalvi állomásra a tordai antirevizionista gyűlésről hazatérő mócok vonatja. Körülbelül 1500 ember, a havasokban lakó mócok indultak hazafelé ezzel a vonattal. Vad ordítózás előzte meg a vonat megállását. A sinfalvi román agitátorok jó előre gondoskodtak arról, hogy felizgassák a tömeget, mert mire a vonat Sinfalvára ért, már az összes útasok között végighullámozott a jelszó: fel kell tartóztatni a vonatot és emlékeztetéssé kell tenni a revizióellenes tordai gyűlés napját a sinfalvi magyaroknak. Amikor a vonat megállott, egyszerre többszáz ember ugrott le a kocsikról. *Először a mozdonyvezetőt és a vasúti kalauzt keresték elő. Életveszélyes fenyegetések után megfogadtatták velük, hogy mindaddig nem indítják el a vonatot, amíg a tüntetők nem térnek vissza az állomásra. Azután megindult a tömeg Sinfalva felé. Vastag fadorongok, hatalmas kövek voltak a támadó csoport kezében, akiknek közeledését messziről jelezte már a vérfagyasztó kiáltás: „le a magyarokkal“, „pusztítsuk el a magyarok házáit“.* Sinfalvi fiatalemberek vezették a fékevesztett tömeget, amely úgy támadt a sinfalvi magyarokra, mint derült égből a villámcsapás.

Árkossy Tamás sinfalvi unitárius lelkész volt az első áldozat. Az állomás közelében egy kis dombra építve áll az unitárius templom. Bizonyosan tudom, hogy a mélyen tisztelt jelenlevők közül nagyon sokan megfordultak Sinfalván. Most odaszáll mindannyiunk gondolata, hiszen unitárius egyházunknak egyik legnagyobb erőssége volt az aranyosszéki egyházkör. Magunk előtt látjuk a templommal szemben a papilakot, amelynek udvarán Árkossy Tamás hozzátartozóival beszélgetett, amikor a tüntetők a falu felé közeledtek. Messziről meghallották a jelszót, hogy „először az unitárius paphoz megyünk“ és éppen csak annyi idejük volt, hogy átmeneküljenek a templomba. A templomtoronyból nézték végig, hogy a barátságos, békés papilak, hogyan változik át néhány pillanat alatt a legszörnyűbb pusztítás színhelyévé. Egyszerre többszáz ember támadta meg a papilakot. Egymás hegyén-hátán tódultak be a támadásban résztvevők a kapun és először középpalán ostromolták meg Árkossy Tamás lelkész hajlékát. *Óriási kődarabokkal zúzták be a pap ablakait. Ezeket a követeket a rommá lett lakás padlóján még saját szememmel láttam.* Egészen bizonyos, hogyha a szobákban tartózkodik valaki, nem kerül onnan élve ki. A középpalán után berohantak a lakásba a tüntetők. *Fejszékkel zúzták össze a bútorokat, feltörték a szekrényeket és megkezdték a rablást.* Mindent elvittek, amit csak elmozdíthattak a lakásból. Árkossy Tamás lelkész pedig a templom tornyából volt kénytelen végignézni, hogyan teszik tönkre felbujtatott emberek egy munkában eltöltött élet minden eredményét. Amikor az egész lakás romhalmaz volt, tovább vonultak a tüntetők. Közel 300 ezer lej volt a kár, amelyet ez a látogatás Árkossy Tamás lelkésznek okozott.

A papilakból Szabó Lőrincnek, a falu legmódosabb gazdájának háza elé vonultak a tüntetők. Először itt is az ablakokat zúzták össze, azután behatoltak a lakásba, összerombolták az ebédlőt, a hálót, a fehér leányszoba berendezését, kiszámíthatatlan értékű ruha- és fehérneműt vittek magukkal, majd özvegy Szolga Andrásné háza következett. Még megdöbbenőbb az a tragédia, ami Barla Dénes 70 éves öreg gazda kuriáján történt. A gazda betegen feküdt szobájában és hozzátartozói nem akarták magára hagyni az egyik lábára sánta, tehetetlen öreg embert. Együttmaradtak vele és úgy várták be a támadókat. A középpalán után, ami az összes ablakokat befőrté, befődült a lakásba a tömeg.

Barla Dénes felült ágyában és békés hangon kérlelni kezdte a tüntetőket, hogy távozzanak. Botütések, rugások és kőzapor volt erre a válasz. *Az öreg Barla Dénes erőltetlően, véresen hanyatlott vissza az ágyba.* Hozzá tartozói: gyermekek és asszonyok rohantak mellé, hogy a további inzultusoktól megvédelmezzék. A tömeg azonban nem ismert kímélelet az asszonyokkal és gyermekekkel szemben sem. Véresre verték az egész háznépét, azután pedig a tulajdonosok szemeláttára kirabolták a lakást. Olyan ember is akadt, aki megkísérelte az ellenállást.

A közelben lakott az 50 éves Barla József, a falu egyik legbátrabb embere, keménykötésű, délceg férfi, aki testi erejét 50 éves korában is megőrizte. *Fidával együtt szembeszállottak a tüntetőkkel. Egy-egy dorongot vettek magukhoz, megállottak a házuk előtt és így várták be a rombolókat.* Több száz emberrel szemben azonban semmit sem használt két bátor férfi hősiessége.

*A tömeg valósággal legázolta Barla Józsefet és fiát, akik eszméletlenül, vérbeborulva maradtak a házuk előtt.* Barla József 12 fejsébet kapott. Súlyosabb sebeit 9 kapoccsal fogták össze az orvosok. Nem akarom mindazoknak a neveit felsorolni, akiknek házaiban romboltak a tüntetők. Unitárius hívünk csaknem valamennyi. Két óráig tartott a magyar üldözés, *Sinfalva egész magyar lakossága dermedt rémületben élt ezalatt. Akik csak tehették elmenekültek, a többiek pedig bezárkóztak és úgy várták a végtelennek tetsző támadás elmúlását.* Az egyik házban, amelyet a támadók véletlenül megkíméltek, a bezárt ajtók mögött ott szorongott háza népével Hajdu Sándor, 60 éves gazdálkodó, aki már hosszabb idő óta szívbeteg. Mikor meghalotta az események hírét, szívéhez kapott és összeesett. Családtagjai eszméletlenül vitték be a hálószobába. Hajdu Sándor soha többé nem kelt fel ágyából. A kiállott izgalmak annyira megviselték beteg szívét, hogy éjszakára meghalt.

Másnap reggel jutottak el Kolozsvárra a sinfalvi borzalmak hírei. Az Ellenzék szerkesztőségének megbízásából azonnal autóra ültem és kiűztem a helyszínre. A feladat nem volt valami kellemes. Számolni kellett azzal, hogy a sinfalvi csendőrség, amely időközben már előkerült, nem nézi jó szemmel az események iránt érdeklődő magyar újságírókat. Mégis sikerült akadálytalanul eljutni a községbe. Első útam a lelkeshez vezetett, akinek lakása valóságos romhalmaz volt. Nem kellett sajtóinformációkat adnia.

A tények maguk helyett beszéltek. Még 24 óra sem telt el a rombolások óta és a csendőrségnek nem volt ideje eltakarítani az áruló nyomokat. Minden feljegyzésem a legszigorúbb tárgyilagosság jegyében történt és ebben a szellemben írtam meg azt a tudósítást, amelyben az Ellenzék ezekről az eseményekről beszámolt.

Magáévá tette a kérdést az egész magyar sajtó. Nem volt olyan magyar lap, amely ne írta volna meg teljes részletességgel a sinfalvi eseményeket. Olyan visszhangja volt a lapok állásfoglalásának, hogy a *kormány kénytelen volt állástfoglalni az ügyben.* Hivatalos jelentést adtak ki a félhivatalos távirati ügynökség útján. Kötelességünk volt közölni ezt a jelentést, amelyhez a következő kommentárt fűztük: a félhivatalos távirati jelentést szó szerint adjuk anélkül azonban, hogy kiküldött munkatársunk jelentésén egy sor helyreigazítani valónk volna. Munkatársunk nagyon jól tudja, micsoda felelősséggel jár ilyen eseteknek a sajtó útján való feltárása s óvakodott minden úgynevezett hírlapírói túlzástól, hogy a történetek pontos és tárgyilagos regisztrálásáért bármely fórum előtt tiszta lelkiismerettel vállalhassa a felelősséget. Itt valaki félrevezette a kormányt, az események elferdített beállításával, de megvagyunk győződve arról, hogy ebben a kérdésben a kormánytényezőknak nem ez az utolsó szava.

A szóbanforgó kormányközlemények szerint *a sinfalvi eseményeknek nem a románok, hanem a magyarok voltak az okai.* A kormányközlemény szerint ugyanis azelőtt egy táncmulatságon összeverekedtek a román és magyar legények és mint a kormányközlemény állította, hat román ifjút a túlsúlyban levő magyarok megverték. A tordai antirevizionista gyűlésről visszatérő sinfalvi román legények, a kormányközlemény szerint revánsot akartak venni ezért az esetért. Csupán arról volt szó, hogy demonstráló tüntetést rendezzenek. Az utcán tüntető legényeket a magyarok provokálták — állította a közlemény. — A provokálókat egészen házaikig üldözték és néhány ablakot bevertek. Súlyosabb áldozatok nincsenek és az öreg, aki az elmúlt napokban meghalt, agyszéltetés következtében hunyt el az incidens után.

A kormányközleménnyel egyidejűleg útasítást adtak, hogy indítsák meg a sajtópereket a sinfalvi eseményekkel foglalkozó újságírók ellen. Erős fegyverünk volt már a sajtóper megindítása alkalmával, hogy közvetlenül a sinfalvi események után kiútagozott az aranyostordamegyei községbe dr. Boros György unitárius püs-

pök is. Résztvett tragikus körülmények között elhunyt unitárius hívének temetésén. Táviratilag tiltakozott a kormánynál az események miatt és ennek hatása alatt, bár a kormányközlemény a magyarokra igyekezett háritani a felelősség súlyát, mégis elrendelték, hogy a sinfalvi rombolásokért kártérítési összegeket fizessenek, ami semmi esetre sem történelmetlenné volna meg, ha a hivatalos álláspont megállapításaiban csak egy szikrányi igazság lett volna.

Krenner Miklós dr., az erdélyi magyarság nagynevű publicistája, a sinfalvi eseményekkel kapcsolatban gyöngyözü vezércikket írt a sajtó hívatásáról. Érdemes idézni ennek a vezércikknek néhány mondatát: „a román laptársak egyrésze ügyész után kiált abból az alkalomból, hogy a magyar lapok részletesen foglalkoznak a sinfalvi eseményekkel. Mások azt ajánlják figyelmébe a hatóságoknak, hogy érdeklődjenek tüzetesebben a magyar újságírók állampolgársága után. Mintha ellenséges ország sajtójáról lenne szó, úgy kezelik a belföldi magyar sajtó termékeit és munkásait, pedig egy kenyeret eszünk és egy levegőt szívunk.“

A vezércikk a következőképpen végződik :

„Nem győzzük eleget hangsúlyozni: románnak, magyarnak egy az érdeke ebben a szomorú ügyben. Olyan elintézésre van itt szükség, hogy még a gondolatát is távol tartsa az ország bármilyen nyelvű, fajú és felekezeti lakosságától hasonló események megismétlődésének“.

Hiába volt a megértés jegyében közölt vezércikk. Megindult a sajtóperek lavínája. Kolozsváron monstre-pert indítottak, amelyben számos újságíró került a vádlottak padjára: Névszerint: Dr. Krenner Miklós, Szentimrei Jenő, (aki az Ellenzék cikkének címét adta) Olajos Domokos, Dr. Zágoni István, Szász Endre, Bakos Aladár, Walter Gyula, Mayer Antal, Zomora S János, Kovrig Gyula, Végh József. A vádat a hírhedt Colfescu ügyész képviselte, akivel a magánéletben számtalanszor volt alkalmam nemzetiségi kérdésekről vitatkozni. Felvonult a tárgyalásra Sinfalva egész népe. Tökéletesen sikerült a bizonyítás. Legnehezebb azért volt a helyzetünk, mert a vád abba kapaszkodott bele, hogy ferdítettünk akkor, amikor azt állítottuk: halottja is van a sinfalvi rombolásnak. Colfescu ügyész, aki egyébként kitűnő szónok volt és hosszú órákon át tartó vádbeszédekben tudta kifejteni magyarelles álláspontját, alaposan kihasználta ezt a lehetőséget. Valahányszor a tárgyalás

folyamán olyan momentum merült fel, amely a mi igazságunkat bizonyította, azonnal belekapaszkodott abba, hogy: mi van a halottal. Szerinte ez a haláleset amúgy is bekövetkezett volna és a sinfalvi rémségeknek semmi kapcsolata sem volt a 60 éves szívbeteg ember halálával.

Itt következett Dr. Boros György püspök szerepe. Az ősz egyházfő kérésünkre eljött a tárgyalásra. Tiszteletet parancsoló egyénisége nem türt ellentmondást. Órákhosszat tartó várakozás után került sor a tanúvallomásra. Boros György azonban szívesen vállalta a várakozást. Pedig akkor már a 80-ik életéve felé közeledett és a várakozás súlyos megpróbáltatásoknak tette ki. Ennek dacára kívárta, amíg rákerült a sor és a bíró kérdésére a következő vallomást tette:

— Amikor Sinfalvára érkeztem, temetési menettel találkoztam szemben. Egy hívemet kísérték utolsó útjára. Azt a hívemet, aki a sinfalvi rombolások miatt életét vesztette el, mert egész háza népe, vallomása szerint, a sinfalvi rombolások okozták halálát. Hosszú évekig élélhetett volna szívbajától. A váratlan izgalom vitte a halálba.

Boros püspök vallomása perdöntő jelentőségű volt. Így történt, hogy a kolozsvári vádlottakat csak 1000—1000 lej pénzbüntetésre ítélték, amelyet a táblán amnesztiáltak. A többi városokban azonban nem voltak ilyen szerencsések az újságírók és nem mentesültek a büntetés alól a későbbi kolozsvári sajtóperek vádlottai sem. Ezek elszenvették a börtönbüntetést a sinfalvai rombolásokról írt cikkek miatt, a magyar álláspontnak viszont egyik legbeszédesebb bizonyítéka volt ez a per, a kisebbségi helyzetről.

Hangsúlyozom: nem volt célom ezzel az előadással, hogy kiélezzem a két nemzet közötti helyzetet. Sorsforduláskor nem volt más álláspontunk, mint a megértés, amelynek elveit kormányzatunkkal együtt a magyar sajtó is vallja. Megértést hirdetünk a gyűlölet helyébe, mert ez lovagias magyar meggyőződésünk. Sinfalva unitárius magyarjainak életéből azért elevenítettük fel ezt az epizódot, hogy hálával adózhassunk néhai Boros püspök emlékének és törhetetlen hittel hirdessük kicsiny unitárius egyházunk életerejét.

*Végh József.*

## Vallás és nemzetiség.

A Székelyföld kis falvai a völgyek ölnén vagy a hegyek alján sűrű közelségben helyezkedtek el egymás mellett. Egymástóli távolságuk átlagban aligha több 5 km-nél. Aki ezeken keresztül haladott a múltakban, jóleső érzéssel szemlélte az építkezések azonos jellegét, erdélyi sajátosságát. Aki ezeken ma áthalad, azok csaknem mindenikében a székely építkezési jellegtől eltűtő, új, ormatlan, túlméretezett, két tornyozott, kupolás, — rendszerint sárgás alapszínezetűre mázolt templomot lát, — melyek az ókori görög stílust utánozzák, több-kevesebb sikerrel és ízléssel. Ezek a megszállás 22 éve alatt épített görög-keleti templomok, többjének építése még ma sincs befejezve, — s melyek ma már, — zárt ajtókkal, rendszerint a falu legszebb helyén némán tétlenkednek.

A joguralom idejében az egy egyházhhoz tartozó hívek építettek maguknak templomot, — ha annak szüksége fennforgott, s ha az építéshez szükséges anyagot a hívők összehordották. A román uralom alatt a jogszabály sutba dobatott. Épültek e templomok ott is, hol egyetlen görög-keleti vallású hívő sem volt, — s épültek ott is, hol a hívőknek rendszerint a faluk szélén a kis templomuk meg is volt. Épültek ezen szükség nélkül, — épültek rendeletre. Nem a hívek igényeltek templomot, hanem a templomhoz kellett hívőt teremteni.

Amely székely községben nem volt görög-keleti, ott rendszerint megjelent legelőbb egy odahelyezett román tanító, — akadott bőven, mert Kultúrznának nevezték ki a Székelyföldet, — s a kétszeresre emelt fizetésre mindig akad vállalkozó. Ugyanoda nevezték ki rövidesen egy román jegyzőt, s így már voltak ketten, kik imaházat igényelhetek. Nevezetteket nyomon követte a felekezeti, vagy magyar állami iskola bezárása, s a gyermekeknek a román állami iskolába áthajtása. Ekkor jött a névelemzés, melynek során azt állapították meg, hogy a Kozmák, Szőcsök, Vajdák stb. nem székelyek, hanem elmagyarosodott románok, s meg-